

HISTORIE / HISTORY

Sirkařství v regionu Hořovicka

Production of matches in the Hořovice area

Luděk Trejbal¹, Anna Brotánková²

Abstract

This article deals with three match factories located in the Hořovice area in the latter half of the 19th century. The town of Hořovice was famous for its long-lasting ironworks production at this time, with excellent quality of iron products. Nail handicraft and cast iron production should be also mentioned. In the summer 2019 a seasonal exhibition of matches was displayed in the Hořovice Area Museum. Visitors could get acquainted with Julius Bondy, Moritz Neuburg and Jakub Taussig, people of Jewish origin who lived at Hořovice and were running their businesses nearby.

1. Úvod

Zhruba mezi lety 1866 a 1922 se stala část Hořovicka poměrně významným centrem výroby sirek, tedy klasických zápalek. V roce 2019 byla této problematice věnována specializovaná výstava v Muzeu Hořovicka, pobočce Muzea Českého krasu. Výstava s názvem „Sirkařství na Hořovicku“ probíhala od 18. 4. do 8. 9. 2019. Cílem tohoto příspěvku je shrnout nejdůležitější údaje o výrobě sirek v tomto regionu a hlavních výrobcích, kteří byli vesměs příslušníky místní židovské komunity. Významné události hořovického sirkařství jsou obsaženy v tabulce 1.

První doložené zprávy o výrobě sirek na Hořovicku jsou spojené s Cerhovicemi a jsou ještě mírně starší, než údaje uvedené v tabulce. V prosinci roku 1866 obdržel obchodník se smíšeným zbožím **František Leopold Teubner** od Okresního úřadu Zbiroh povolení k výrobě sirek a dřevěného drátu. Během následujícího roku se již objevuje v dokumentech u jeho jména označení povolání jako „obchodník a vyrábětel syrek“ (SINE NOMINE 1) a působil zde do roku 1870. Rozhodnutí požádat o povolení k výrobě sirek bylo pravděpodobně pokusem o zlepšení jeho finanční situace, možností splácet úroky z půjčky na nákup nemovitostí a dluhy z obchodnické živnosti. V roce 1871 odevzdává list na daň z výdělku z kramářství (sirky už nejsou uvedeny v předmětu podnikání), v následujících letech již nevykazuje žádnou daň z výdělku. Krátká sirkařská epizoda v Cerhovicích tak končí smrtí Františka Leopolda Teubnera na zánět plic v únoru roku 1874.

Další významní výrobci sirek na Hořovicku jsou uvedeni podrobněji v následujících kapitolách.

2. Moritz (Moses) Neuburg: Fügnerova ulice č. p. 344

* 1816 Horšovský Týn

† 19. 6. 1887 Vídeň

Na přelomu let 1866 a 1867 se v Plzni rozchází dluholetí obchodní partneři Moritz Neuburg a Bernard Eckstein, vlastníci tamní továrny na výrobu zápalek s dalšími provozy v Nahošicích, Kolovči a Domažlicích. Bernard Eckstein pokračuje ve výrobě sirek v Plzni

Tab. 1. Důležité události hořovického sirkařství.

Tab. 1. Important events in the production of matches in the Hořovice area.

Rok	Osoba, událost, místo
1868	Moritz Neuburg zahajuje výrobu sirek v Hořovicích, ul. Fügnerova č. p. 344
1877–1875	Jakub Taussig zahajuje tovární výrobu sirek v Tlustici – Cintlovka č. p. 51
1875	v objektu bývalé továrny Moritze Neuburga provozuje výrobu sirek Ernest Fischer a Ludwig Reichmann
1878	Julius Bondy zakládá První lučební továrnu na zápalky, továrnu na nábytek a dřevěné výrobky v Hořovicích v lokalitě Tlustice – Plevno
1885	pravděpodobné ukončení výroby firmy Ernest Fischer a Ludwig Reichmann
1906	zemřel Julius Bondy ve věku 54 let
1910	v továrně na Plevně pokračují Bondyho dědici pouze v truhlářské výrobě
1912	továrnu Na Cintlovce Jakuba Taussiga přebírá společnost HELIOS
1913	zahájen provoz na železniční vlečce od hořovického nádraží
1914	zemřel Jakub Taussig ve věku 72 let, pohřben na židovském hřbitově u Praskoles
1922	výroba v továrně Na Cintlovce je zrušena jako nerentabilní, objekty připojeny ke slévárně Richard Löwit & Otto Taussig

s novým obchodním partnerem Ludwigem Hirchem. Moritz Neuburg mění své působíště a stěhuje se v srpnu roku 1867 do Prahy, Truhlářské ulice na Novém Městě. V z. a j. Čechách jsou v polovině 19. století sirkařny rozesety podle hraničních pohoří, Neuburg proto pravděpodobně hledal „bílé místo“ a tak zvolil vnitrozemí. Jako své nové podnikatelské působíště si vybral Hořovice. K této volbě

¹ Český filumenistický svaz; ceskaflumenie@email.cz

² Muzeum Českého krasu, p. o., pobočka Muzeum Hořovicka, Starý zámek Hořovice, Vrbovská 27, Hořovice; horovice@muzeum-beroun.cz

Poděkování: Martinu Frantesovi a Milanu Tomáškoví z ČFS.

Český kras (Beroun), 45 (2019), 49–54, 1 tab., 8 obr.

© Muzeum Českého krasu, p. o., Beroun

ISSN 1211-1643

ISBN 978-80-87708-13-2

Obr. 1. Podobenka a podpis Moritze Neuburga.
Fig. 1. A photo and a signature of Moritz Neuburg.

ho pravděpodobně přivedla existence vhodné dopravy po železnici Praha–Plzeň, dostatek pracovních sil i dřeva zdejších brdských lesů. Jeho záměr ještě podtrhuje i volba pozemku, který si Moritz Neuburg vybral pro stavbu sírkárny v Hořovicích. Zvolil prostor hned pod železniční tratí nedaleko nádraží. V této lokalitě zakoupil již existující dům v dnešní Fügnerově ulici č. p. 344, který v roce 1864 patřil Veronice Nedvědové.

Na začátku roku 1867 požádal Neuburg o povolení ke stavbě továrny na zápalky a v červenci ho také od Okresního úřadu v Hořovicích obdržel. O rok později (1868) zakládá veřejnou obchodní společnost Zündhölzchenfabrik in Hořowitz se společníkem Abrahamem Pollakem, výrobcem cukrovinek a leštidel na boty. Jejich vzájemná spolupráce však neměla dlouhého trvání, v roce 1871 odchází společník Abraham Pollak a Moritz Neuburg vede společnost sám. Při zahájení provozu se Moritz Neuburg nespolehl jen na pracovní síly z místních zdrojů, ale s ním do Hořovic přišlo 21 zaměstnanců. Tři pracovníci z Domažlic, jeden z Klatov, dvě dělnice z Třešti. Nejvíce, a to 15 zaměstnanců, si přivedl z Plzně včetně svojí služebné.

V roce 1872 kupuje továrnu na sirky v Praze ve Vysočanech a rozšiřuje výrobu, v březnu téhož roku se firma mění na akciovou společnost zaměřenou na sirky a chemické výrobky se sídlem ve Vídni a v Praze, kapitál společnosti je 300 000 zl. Vedení firmy je v rukou Moritze Neuburga a jeho tří synů – Sigmunda, Josepha a Ignatze.

O stavu výroby vypovídají údaje z daňové knihy přímých daní:

- 1868 činila daň z výdělku 42 zlatých (zapláceno ve dvou splátkách po 21zl.)
- 1869 byla daň z výdělku stejná
- 1870 se pravděpodobně produktivita zlepšila, daň se rovnala 84 zl.
- živnostenská daň činila v roce 1871 rovněž 84 zl., roku 1872 126 zl. a v roce 1873 již 252 zl.

O situaci továrny vypovídá záznam Obchodní a živnostenské komory (OŽK) v Praze z roku 1870 (statistické zprávy OŽK se vydávaly každých 5 let):

- 52 zaměstnanců, z toho
 - 15 mužů se mzdou 50 krejcarů – 1 florin (zlatý) denně
 - 25 žen se mzdou 30–80 krejcarů denně
 - 12 dětí se mzdou 30–60 krejcarů denně
- denní pracovní doba činila 10 hodin a během roku to bylo 260 pracovních dní

Slibně se rozvíjející podnikání v nových provozech zastavil krach na vídeňské burze roku 1873 a firma byla nucena vyhlásit úpadek. V květnu 1873 se sešli akcionáři společnosti, aby vyslechli zprávu o hospodaření. Situaci nejlépe vystihuje citace novinového článku (SINE NOMINE 2): „Společnost v tomto roce působení prodělala 25 348 zl. však což je tento deficit u porovnání s oněmi škandalosními historiemi, jež ve schůzi té vyšly teprve najevo. Tak zjistilo se, že dřívější majetník továrny p. Neuburg a jeho tři synové, jimž svěřeno bylo vrchní řízení továrny, skoro po celý rok z peněz společnosti náležejících platili své dluhy a že příbuzným dávali zboží bez dlouhého otálení na účet, ač prý nebylo tu řádné jistoty; že zpráva tato akcionáře nemálo poděšila, netřeba ani dokládati.“

Navíc při sčítání hlasů přítomných akcionářů vyšlo najevo, že celkově se na schůzi nachází 1 730 akcií, ač společnost deponovala pouze 1 662 akciemi. Další bouřlivý průběh jednání musel ukončit až policejní rada Deder. Akcionáři se pouze dohodli na revizi účtů i hospodaření a na jménech revizorů. V říjnu byl vyhlášen úpadek a stanovení likvidátorů společnosti (SINE NOMINE 3). Dražební částka byla odhadnuta na 38 416 zl. V této době se v továrně už pravděpodobně nevyrábělo, snad byly prodávány pouze skladové zásoby. Objekt Neuburgovy továrny pod hořovickým nádražím kupuje v opakované dražbě dvojice pražských podnikatelů Ernest Fischer a Ludwig Reichmann, kteří tady dále vyrábějí sirky již pod vlastní značkou.

V tisku (Národní listy ze dne 26. 2. 1876) se objevilo oznámení o změně držitele továrny na sirky v Hořovicích: „Likvidační podstata a. s. na vyrábění sirek byla prodána Arnoštu Fischerovi a Ludvíkovi Reichmannovi za částku 10 600 zl.“ Ale podle podkladů z archivních dokumentů se stal majitelem Neuburgovy sírkárny pražský továrník Karl Fischer (SINE NOMINE 4). Dne 16. února 1877 tuto skutečnost potvrdil Okresní soud v Hořovicích. Je evidentní, že rodina podnikatelů Fischerů byla finančně svázána již se vznikem akciové společnosti v roce 1872. Adam Fischer byl významným akcionářem a jeho syn Ernest (Arnošt) patřil do skupiny osob, která tvořila likvidační výbor. Příbuzenský poměr Karla Fischera se nepodařilo zjistit. Všichni tři jsou spojeni s podnikáním v Praze-Karlíně. Každopádně zakládající akcionáři a členové likvidačního výboru odkoupili v dražbě továrnu i s pozemky za téměř čtvrtinu původně odhadnuté dražební částky. Výroba v sírkárně tedy opět pokračovala prokazatelně až do roku 1885.

Finanční problémy vyvrcholily roku 1887, kdy byl vyhlášen na poloviční podíl společnosti – na majetek Ernesta Fischera – konkurs pro dluh u Böhmische Union-Bank in Prag v částce 4 400 florinů (zlatých). Exekuce byla provedena v březnu roku 1888.

Podle záznamů z katastrálního úřadu prodali vlastníci (banka a L. Reichmann) celý areál roku 1890 podnikateli Rudolfo Baumannovi za 5 000 zlatých. Nový majitel část objektů nechal přestavět pro bytové účely a zbytek, ke kterému přikoupil bývalý špýchar hořovických rolníků, použil pro rozšíření své firmy „Rudolf Baumann, slévárna a továrna na plechové a železné zboží v Hořovicích“. Dům se zahradou, umístěný až v horní části továrního areálu (Fügnerova ulice čp. 48), zakoupil továrník Václav Schmidt.

Jak se žilo zaměstnancům sirkáren v roce 1879 – vybrané ceny potravin v Hořovicích (SINE NOMINE 5):

- 1 libra másla 70 kr.
- 1 libra černého chleba 10 kr.
- 1 máz = 1,4 litru mléka 12 kr.
- 1 kopa = 60 vajec 1zl. 80 kr.
- 1 cent = 56 kg uhlí 70 kr.
- 1 libra = 560 gramů vepřového masa 38 kr.

3. Jakub Taussig: Tlustice-Cintlovka

Píše se rok 1868 a v Hořovicích se úspěšně rozbíhá výroba sirek ve firmě Neuburg & Pollak. V Domažlicích se v březnu tohoto roku žení Jakub Taussig s Wilhelminou Munelis (Muneles) a stává se tím příbuzným Moritze Neuburga (jeho ženou je Teresie Munelis). V lednu 1869 se Taussigovým v Domažlicích č. p. 16 narodil syn Otto. Pobyt Jakuba Taussiga v Hořovicích lze odhadnout podle narození druhého syna Adolfa, kdy je v matrice uvedeno datum 10. září 1870 a místo narození Hořovice č. p. 221. Podle dokumentů uložených v Státním okresním archivu v Berouně je veden jako asistent v sirkárně, později lze jeho postavení označit jako vedoucí výroby. Od roku 1872 bydlel již ve Fügnerově ul. č. p. 344, kde se narodila jeho dcera Ernestina, o dva roky později i další dcera Anna.

V tomto roce předpokládáme i existenci pachtovní smlouvy k nemovitosti a pozemku rodiny Cintlových, ve svých inzerátech v tisku uvádí Jakub Taussig právě rok 1872 jako dobu založení své firmy. Všeobecně známý a dlouhá léta používaný název Cintlovka pochází od zájezdní hospody U Cintlů, v níž nacházeli občerstvení a odpočinek především projíždějící formani směrem z Hořovic na Záluží a Cerhovice. Objekt č. p. 51 patří do katastrálního území obce Tlustice a je na hranici s katastrálním územím města Hořovice. Podle záznamů Okresní živnostenské komise Taussigova továrna na sirky Tlustice-Cintlovka existovala už v roce 1875. Je pravděpodobné, že J. Taussig bydlel a ještě pracoval buď ve výrobě nebo jen v údržbě Neuburgovy továrny, přitom však současně v lokalitě Na Cintlovce připravoval novou výrobu sirek ve vlastní režii. Z původní továrny odešel s příchodem nových majitelů a převzetím firmou Fischer & Reichmann. Zlomovým obdobím je rok 1876, kdy si vyzvedl domovský list, uložený na Městském úřadě v Hořovicích, a kupuje se svojí ženou nemovitost č. p. 51 Na Cintlovce i s pozemkem. Okolnosti koupě přibližuje citace z kupní smlouvy (SINE NOMINE 6):

Smlouva o prodeji pozemku a domu č. p. 51 mezi rodinou Cintlů a manžely Jakubem a Vileminou Taussigovými ze dne 10. listopadu 1876: Rodina Cintlova prodala následkem povolení c. k. zemského soudu v Praze a odevzdali mocí této smlouvy ten podle knihovního výtahu odevzdaný díl pole č. 282 pod jedno jitro výměry a postavený na něm dům č. p. 51 v Tlustici se vším co v stavění hřebem přibito, hlínou neb vápnem upevněno jest a s půdou srostlo, vůbec v těch mezích, s těmi právy a povinnostmi, jak týž díl pole a dům sami drželi a užívali, neb držeti a užívatí právo měli, manželům Jakubu a Vilemi-

ně Taussigovým do jejich úplného vlastnictví a k jejich volnému užívání za smlouvenou tržbovou sumu 2 200 zlatých rak. čísla (pozn. rakouské měny). Dne 18. února 1877 c. k. okresní soudce Kudrna.

V následujících letech se Jakub Taussig soustředil na budování a rozšiřování vlastní továrny. Původní objekt č. p. 51, který byl dříve využíván k bydlení, nakonec přeměnil na tovární budovu. Další objekty pak dobudoval postupně. Rozšíření provozu a výstavba obytné části souvisela s nákupem dalších okolních pozemků. Část plochy vyčlenil jako obytný areál a stavěl zde nejprve pro sebe a pak i pro své syny další domy:

- č. p. 51, 58 – tovární objekt (1877)
- č. p. 67 – obytný dům Jakub Taussig (1888)
- č. p. 75 – obytný dům Otto Taussig (1903)
- č. p. 78 – obytný dům Eduard Taussig (1904)

Rodina Taussigových, jak bývalo v té době obvyklé, byla početná. Podle sčítacích archů obyvatel z roku 1880 tvořili rodinu mimo rodičů 3 chlapci, 3 děvčata, služebná v kuchyni a služebná k dětem. V pozdějších letech se narodili další potomci a počet se ustálil na 5 synech a 5 dcerách. Ani jim se nevyhnul osud židovských občanů během okupace a II. světové války, čtyři děti a další vnoučata zahynuli během holocaustu.

Podobně jako ostatní výrobci, využíval Jakub Taussig reklamu k propagaci svých výrobků. Inzerce nebyla tak četná jako u jeho souseda a konkurenta Julia Bondyho. Na svých nálepkách využíval udělení Stříbrné medaile státní, č. 3303, ve skupině XII (průmysl chemický – výroba zápalek), kterou obdržel na Všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze roku 1891. Četnost reklamy se zvýšila po vstupu syna Otty Taussiga do vedení továrny. Jeho inzeráty byly viditelně doplněny symbolem císařského orla. Roku 1898 mu c. k. místodržitelství v království Českém udělilo souhlas „s užíváním orla na štítě vývěsním a pečeti“.

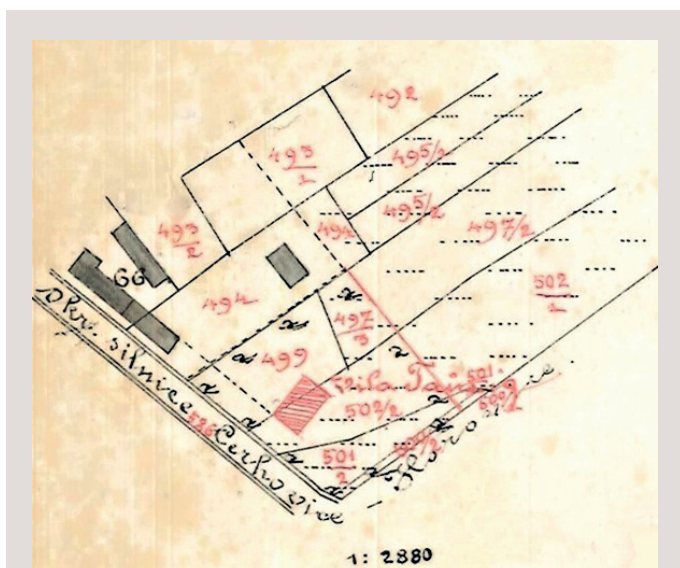
V roce 1896 umírá Wilhelmina Taussigová, v roce 1897 byla firma „Jakub Taussig“ u Obchodního soudu v Praze přepsána z jednotlivců mezi společenstva a otec se synem se stali veřejnými společníky. Poté byla u Krajského soudu v Plzni zapsána firma „Jakob Taussig“ sirkárna v Klenčí na Šumavě jako pobočka hlavního závodu v Tlustici u Hořovic. Sloužila především k výrobě tzv. dřevěného drátu, polotovaru ve tvaru špejlí na výrobu zápalek. Zdejší produkce podle obecní kroniky byla ukončena v roce 1912, ale zchátralý objekt byl zbourán až v roce 1932.

V následujícím období začal otec s nejstarším synem realizovat další podnikatelské plány. Jednalo se pravděpodobně o rozšíření továrny na zápalky, a především výstavbu nové slévárny oceli v těsné blízkosti sirkárny na podzim roku 1899. Byl to smělý podnikatelský záměr, protože v té době se již v Hořovicích nacházelo několik sléváren a továren na zpracování železa. Nový podnik zaměstnával 22 dělníků a vyráběl kanalizační a komerční litinu. Slévárnu řídil Otto spolu se svým švagrem Richardem Löwitem. Realizace těchto záměrů si vyžádala větší finanční investice, a tak si oba společníci berou roku 1899 hypoteční půjčku u Zemské banky království Českého ve výši 12 000 zl. se splatností do roku 1909.

S rozšiřujícím se spektrem výroby v továrnách rodiny Taussigovy nastal problém s dopravou zboží k jejich zákazníkům. Z tohoto důvodu se rozhodli vybudovat železniční vlečku a vyřešit tak tyto obtíže. Příprava projektu je datována do roku 1911, provoz byl zahájen roku 1913. Původní délka vlečky se pravděpodobně z úsporných důvodů zkrátila na 0,9 km a zřízení vlečky bezesporu přispělo ke zvýšení konkurenceschopnosti obou továren na ekonomickém trhu.

O významu stavby nejlépe vypovídá zpráva komise (SINE NOMINE 7): „V obou závodech průmyslových, jak v sirkárně, tak i ve slévárně,

Obr. 2. Podpis Jakuba Taussiga.
Fig. 2. A signature of Jakub Taussig.

Obr. 3. Situační plán kolaudace nemovitosti čp. 67 na Cintlovce z roku 1888.

Fig. 3. A situation plan of the pre-opening inspection of the house No. 37 Na Cintlovce, 1888.

zaměstnáno jest tou dobou na 400 osob, které usedlé jsou jednak v Hořovicích, jednak v nejbližším okolí; zdaněny jsou oba řečené podniky, a sice slévárna v katastru obce Hořovické a sirkárna v katastru obce Tlustické; berní síla obou podniků obnáší asi 3 000 K daní přímých i s daní osobní nepočítaje v to přírůžky obecní, okresní i zemské; navržená vlečka sloužit má oběma podnikům, celkový vývoz a přívoz pro oba podniky lze počítat na 1 200 vagonů po 10 tonách ročně; celkový obrát peněžní obnáší nejméně 1,000.000 K ročně“.

V souvislosti s hospodářským vývojem ve střední Evropě dochází ke slučování jednotlivých sirkáren v akciové společnosti. Taussigova továrna se stala součástí společnosti HELIOS Vídeň, a. s., v prosinci roku 1912. Její hodnota byla oceněna na 214 tisíc K. (rakousko-uherské koruny), z toho 50 tis. tvořily pozemky, 120 tis. budovy a 44,7 tis. stroje a vybavení. Jako protihodnotu obdrželi majitelé 1 074 akcií v nominální hodnotě 200 K.

V únoru 1914 umírá zakladatel a většinový vlastník podniků Jakub Taussig ve věku 72 let. Pohřben je na židovském hřbitově u Praskoles. Válečný konflikt I. světové války a následné politicko-ekonomické změny způsobily, že společnost HELIOS se stala součástí podniku SOLO Praha a výroba v továrně Na Cintlovce byla roku 1922 zrušena jako nerentabilní. Za částku 200 000 Kčs koupili areál a staronovými majiteli se tak stali Otto Taussig, Eduard Taussig a vdova Ernestina Löwitová. Součástí smlouvy byl závazek, že noví vlastníci po dobu 50 let neobnoví výrobu zápalek. Objekt bývalé sirkárny využili pro rozšíření slévárny.

4. Julius Bondy: areál Plevno (Hořovice – Tlustice)

Třetí a poslední zdejší továrnou na sirky byl izolovaný areál v katastrálním území obce Tlustice – Plevno. Podobně jako u pozemku Na Cintlovce byla pravděpodobně cena za pořízení mnohem nižší než v hořovickém katastru. Majitelem se stal Julius Bondy. Jeho přítomnost v Hořovicích je uváděna od roku 1876. Julius Bondy pocházel z Horního Jení v okrese Čáslav.

Podle vzpomínek jeho vnučky (ROCEK 2007) byl Juliův otec Solomon jako velmi zbožný člověk stále na cestě do „Svaté země“ a ekonomická situace rodiny byla nezáviděníhodná. Posléze se jeho

matka Eleanora rozená Fuchsová s dětmi přestěhovala do Golčova Jeníkova, kde v židovské komunitě našla zázemí u svých příbuzných.

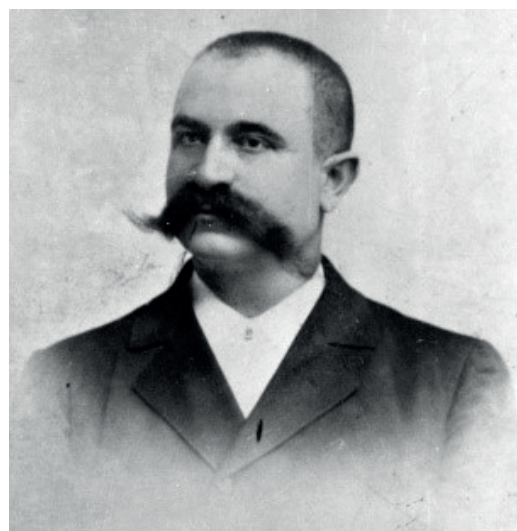
Julius Bondy byl přijat na vojenskou akademii, úspěšně ji absolvoval a vstoupil do armády. Dosáhl hodnosti hauptmanna – c. k. setníka (přibližný ekvivalent kapitána). Vzdal se však své vojenské kariéry kvůli svatbě, oženil se s Emilií Glaserovou z Hořovic. Ještě v roce 1877 figuruje jako důstojník mimo službu v Českém zeměbranneckém pěším praporu č. 48 se sídlem v Kutné Hoře. Poté pracuje jako obchodní zástupce v bývalé továrně Moritze Neuburga, pozdější firmě Fischer & Reichmann v Hořovicích. V roce 1877 ukončil své tamní působení a osamostatnil se. Téhož roku se mu narodila dcera Ida, v domě č. p. 312.

V prosinci 1877 kupuje Julius Bondy za 300 zl. od manželů Hlavatých pozemek pro nově stavěnou sirkárnu, jak dokládá citace z tržové smlouvy (SINE NOMINE 8): „Manželé František a Terezie Hlavatých prodali a odevzdali mocí této smlouvy od své usedlosti č. p. 13 v Thustici, která jím dle knihovního výstahu přináležejí, jižní díl pole trasa 98 s výměrou jednoho strychu neb 800 sáhů čtver., ve které také pastvina trasa č. 99 s tím polem spojená zahrnuta jest a který přiložený ke smlouvě této nákres vyznačuje s celým příslušenstvím, v těch mezích, s těmi právy a povinnostmi, jak týž díl pole dosud sami drželi a užívali, neb držet a užívat právo měli, p. manželům Juliu a Emilii Bondy do jejich úplného vlastnictví a užívání za smluvnou tržovou cenu 300 zl.“ Vklad do katastru nemovitostí byl proveden až v roce 1880, každému z manželů náležela polovina.

Konkrétním dokladem týkajícím se přímo Bondyho sirkárny je Tovární řád pro zaměstnance (SINE NOMINE 9) z května 1889. Obsahuje 14 hlavních paragrafů, na svoji dobu je poměrně dost podrobný, a za zmínku stojí například vymezení pracovní doby“

„Pracuje se každý den mimo neděle a svátků. Práce počíná:

- ráno od 6 hod. a trvá až do 9 hod. dopoledne
- pak od 9 1/2 hod. a trvá až do 12 hod. poledne
- pak od 1 1/2 hod. odpoledne a trvá až do 4 hod. odpoledne

Julius Bondy

Obr. 4. Podobenka a podpis Julia Bondyho.

Fig. 4. A photo and a signature of Julius Bondy.

Obr. 5. Nálepky s ochrannou známkou M. Meissner's Söhne 1891 (vlevo) a Julius Bondy 1892 (vpravo).

Fig. 5. Stickers with a registered trademark M. Meissner's Söhne 1891 (left) and Julius Bondy 1892 (right).

- pak od 4^{1/2} hod. odpoledne a trvá až do 7^{1/2} hod. večer
Tedy 11 hodin denně.“

V řádu je pamatováno i na případ nemoci.

„V pádu nemoce neb tělesného poškození jest s nemocenskou pokladnou pro dělníka postaráno, a sice okresní pokladnou nemocenskou v Hořovicích.“

Rodina Julia Bondyho byla velmi početná, dvakrát se oženil, nejprve s Emílií Glaserovou měl 5 synů a 3 dcery. Když v roce 1893 Emílie zemřela, oženil se podruhé s Johanou Pollakovou, dcerou obchodníka Heřmana Pollaka z Rožďalovic, která byla předtím zaměstnána jako úřednice v kanceláři továrny. Narodila se jim ještě jedna dcera a 3 synové. Rodinné neshody způsobily nakonec odchod synů Lea a Bruna do Ameriky, bratři Josef a Karl Franz zakotvili ve Vídni. Karl Franz se stal úspěšným vydavatelem časopisu pro výrobce dřevařského průmyslu a vlastnil řetězec vlivných vídeňských periodik (ECHO). V tomto směru zdědil po svém otci vloh pro novinářskou a vydavatelskou činnost. Bohužel ani Bondyho rodina nebyla ušetřena represí za II. světové války a řada členů zahynula pro svůj židovský původ v nacistických koncentračních táborech.

Jednou z důležitých prezentací Bondyho továrny byla účast na Všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze roku 1891. Ukázkový stánek byl umístěn dle průvodce výstavou (SINE NOMINE 10) v Průmyslovém paláci v jeho levém křídle. Z této doby pocházejí dva dřevěné ruční zakládací rámy, které jsou uloženy ve sbírkách Muzea Českého krasu. Nesou označení Bondyho sirkárny „První lučební továrna na zápalky, Julius Bondy, Hořovice“ a obsahují nápis „Pětibarevné salonní zápalky, Zemská jubilejní výstava v Praze“. Ukázkové výrobky Julia Bondyho byly oceněny bronzovou medailí ve skupině XI (tj. výrobky z porcelánu, skla, kamene a hlíny). Prezentoval zde v této kategorii kamenné jemné brousky a prášek na cídění kovového náčiní, pocházející z lomu v katastru Tlustice – lokalita Štílec, jelikož byl zároveň jeho nájemcem. Stříbrnou medailí státní byl Bondyho podnik oceněn ve skupině XII za výrobu zápalek.

Roku 1892 se rozhořel konflikt s firmou M. Meissner's Söhne, která si dala zaprotokolovat ochrannou známku, na níž je použit známý kohout (Mořic Meissner Třešť, Brünn 4. 4. 1891). Přesto si J. Bondy dal podobnou registrovat u Pražské obchodní a živnostenské komory (Erste chemische Zündwarenfabrik, Julius Bondy, Prag). Tato okolnost podobnosti známky pak byla předmětem stížnosti a Ministerstvo obchodu rozhodlo spor ve prospěch firmy M. Meissner's Söhne.

Situace na trhu práce v Hořovicích už nebyla na sklonku 19. století pro podnikatele tak příznivá, jako když začínal Moritz Neuburg. Ten si přivlekl zkušené dělníky z Plzně. Většina z nich se ale v letech 1873–1875 vrátila domů. Z těchto důvodů se továrna na Plevně potýkala hned od začátku s nedostatkem pracovníků, což J. Bondy řešil

Obr. 6. Reklama Julia Bondyho na „sionistické zápalky“ z roku 1904.
Fig. 6. An advertisement for „sionistic matches“ by Julius Bondy, 1904.

Obr. 7. Julius Bondy - sokolské zápalky
Fig. 7. Julius Bondy - „sokol matches“

nabídkami v inzertních rubrikách. Například zakladač, který plnil dřevěné rámy, obdržel mzdu 3 zlaté a 20 krejcarů za naplnění 1 000 takových ráků. V roce 1893 inzeruje nabídku práce pro dva zakladače, ale tentokrát pro tzv. Seboldovy stroje (po modernizaci výrobního postupu).

My mother's family in Horovice around 1910
Last row: Milena Bondy(?), Karel Münz
Center row: Jan (uncle Honza), Ida, Ella (m. to Karel Münz), grandmother Jana,
my mother Anna, a maid
Front row: Michal and Antonin Bondy, Jara and Julia Münz

Obr. 8. Rodina Julia Bondyho okolo roku 1910. Dole sedící – Michael a Antonín Bondy, Jara a Julia Münz; uprostřed: Jan, Ida, Ella, Johanna, Anna Marie a služebná; zadní řada stojící: Milena Bondy, Karel Münz. (ROCEK 2007).

Fig. 8. Julius Bondy family, around 1910 (after ROCEK 2007).

V srpnu 1893 vypukl v továrně na zápalky Julia Bondyho požár. Během tří hodin shořel sklad dřeva, kotel, strojovna a dřevěný drát byl na popel. Jak požár vznikl, není možné určit, noční hlídač spal. Tovární provoz nebylo třeba zastavit díky přátelské výpomoci podnikatele Jakuba Taussiga s dodávkou dřevěného drátu.

Rozsah podnikání Julia Bondyho byl velmi rozmanitý. Neomezoval se pouze na výrobu sirek, ale zhotovoval také dřevěný nábytek, produkoval kamenné brousky a brusné pasty. Mimo to provozoval výčep piva v areálu továrny a snažil se otevřít další přímo v Tlustici. K tomu však nedostal od vedení obce souhlas. Roku 1874 požádal o povolení k provozování lázní, v neposlední řadě měl pronajato od obce několik strychů (1 strych = 0,28 ha) orné půdy a luk, které byly hospodářsky využívány, odhaduje se však, že pro vlastní potřebu.

Nelze opomenout ani velkou aktivitu Julia Bondyho v rámci místní židovské komunity. Snažil se o přenesení a centralizaci náboženského života z okolních obcí do Hořovic. Byl jedním z iniciátorů výstavby nové synagogy v Hořovicích a aktivně se podílel na realizaci tohoto záměru, zakončeném slavnostním otevřením dne 3. března 1904. Po určitou dobu byl i představeným zdejší izraelské obce.

Za zmínku stojí i Bondyho vydavatelská činnost. Stál u zrodu odborného sírkařského měsíčníku „Oesterreichisch-ungarischer Zündwarenfabrikant“ v letech 1892–1906 (titul vycházel dál i po jeho smrti až do r. 1913). Byl také vydavatelem „Revue“. Jednalo se o časopis pro židovskou komunitu v Čechách (v češtině a němčině). Čtenáři se mohli informovat o židovském dění a zaznívala zde i pojednání ohledně projevů antisemitismu. J. Bondy byl příznivcem sionismu, tak nepřekvapí jeho účast na jednání sionistického kongresu v roce 1903 v Basileji. Jeho názor se promítl i do podnikatelské činnosti. V roce 1904 uveřejnil v časopise *Revue* reklamu – oznámení na sionistické zápalky, ze kterých je při prodeji odvedena finanční částka do židovského národního fondu. Julius Bondy umírá roku 1906 a je pohřben na židovském hřbitově u Terešova. Po jeho smrti přechází továrna zcela na výrobu nábytku.

Publikovaná literatura

- HENDRICH J. (2013): *O starém městečku Cerhovice*. – Městys Cerhovice: 1–266. Cerhovice.
- JŮNA J. a redakční kruh učitelstva (1930): *Monografie Hořovicka a Berounska, díl IV*. – Nákladem vlastním, tiskem České grafické unie, a. s., v Praze: 29–30. Praha.
- REVUE (1904): *Revue izraelských náboženských obcí v Čechách*. – Julius Bondy Hořovice, Národní knihovna Klementinum.
- ROCEK E. (2007): *Eva Rocek Memoirs, Shakespeare saved my life*. – United States Holocaust Memorial Museum, Claims Conference Holocaust Survivor Memoir Collection: 1–86. <https://collections.ushmm.org/search/catalog/bib265916>.
- SAMEC Z. (2006): *Proměny a příběhy Hořovic I*. – Podbrdské vydavatelství: 1–92. Hořovice
- ŠPERK J. (2011): Neuburgovské sirkárny 1848–1893. – *Filumenie*, 2011, 3: 1118–1119.

Archivní a jiné zdroje:

- SINE NOMINE 1: SOA Praha – SOKA Beroun: Seznam voličů do hořejšího výboru v Cerhovicích. Archiv města Cerhovice, Knihy správní, Protokoly o schůzích obecního výboru 1851–1885, inv. č. 30, č. kt. 3.
- SINE NOMINE 2: Národní listy 29. 5. 1873: Zasedání akcionářů.
- SINE NOMINE 3: Úřední věstník Wiener Zeitung 31. 10. 1873: Vyhlášení úpadku.
- SINE NOMINE 4: Katastrální úřad Středočeského kraje pracoviště Beroun: Hořovice, vložka č. 344, oddíl B, záznam č. 1, dokument č. 12522, Kupní smlouva Fischer et Reichmann, 1880.
- SINE NOMINE 5: SOA Praha – SOKA Beroun: Ceník potravin Hořovice 1879. Okresní soud Hořovice spisy, inv. č. 614 2/2 a inv. č. 623, č. kt. 287.
- SINE NOMINE 6: Katastrální úřad Středočeského kraje, pracoviště Beroun: Kupní smlouva Cintlovka. Tlustice, vložka č. 51, oddíl B, záznam č. 1, dokument č. 6564 ze dne 1. 6. 1877.
- SINE NOMINE 7: SOA Praha – SOKA Beroun: Železniční vlečka továrny na Cintlovce 1911, inv. č. 249, č. kt. 72.
- SINE NOMINE 8: Katastrální úřad Středočeského kraje, pracoviště Beroun: Trhová smlouva Plevno, vložka č. 59, oddíl B, záznam č. 1, dokument č. 6954 ze dne 14. 2. 1880.
- SINE NOMINE 9: SOA Praha – SOKA Beroun: Tovární řád 1890, Okresní úřad Hořovice, Obchod a průmysl 1869 – 1895, inv. č. 702, č. kt. 87.
- SINE NOMINE 10: Národní muzeum – Knihovna Praha: Seznam cen udělených na Všeobecné zemské jubilejní výstavě v Praze roku 1891 pod protektorem Jeho cís. a král. Veličenstva císaře Františka Josefa I.; Nákladem výstavního výboru, v Praze 1892 (tiskem F. B. Batovce).
- SINE NOMINE 11: SOA Praha – SOKA Beroun: Dopis c. k. okresního úřadu ve Zbiroze Purkmisterskému úřadu v Cerhovicích, povolení ke zřízení syrčárny a podmínky zřízení. Archiv města Cerhovice, číslo listu NAD 86, datace: 1516–1945 (1951), inv. č. 94, inv. č. 222.
- SINE NOMINE 12: SOA Praha – SOKA Beroun: Archiv města Hořovice, 1882 nová okresní silnice v Hořovicích, nákres polohy, zakreslená továrna na sirky. inv. č. 176 č. kt. 46.
- SINE NOMINE 13: Katastrální úřad Středočeského kraje, pracoviště Beroun: Plánek, kupní smlouva HELIOS. Tlustice, vložka č. 51, oddíl B, záznam č. 3, dokument č. 196.